

УДК 130.2+329.17:130.2(477)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕЗУЛЬТАТ КОНСТРУЮВАННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ ЛЮДИНИ»

А.О. Сошніков, доктор філософських наук, доцент

У даній статті здійснено спробу виробити орієнтири у визначенні засад виховного ідеалу, тобто, особливого уявлення про те, якою повинна бути людина. Ці уявлення народ втілює у своїй пісні, літературі, казках і переказах, у своїй народній педагогіці. Виховний ідеал твориться віками, переходячи від покоління до покоління, що його доповнюють і удосконалюють. «Ідеальна людину» народ завжди наділяє найкращими якостями своєї «душі». Джерела національної свідомості – це, в першу чергу, рідна хата, її дух і атмосфера, а в подальшому – рідна школа. Вони взаємно себе доповнюють і спомагають, аби прищепити молодій людині підвалини національного усвідомлення і виховання. Національне виховання – це, передусім, вливання в серця і душі людей, які належать до однієї нації, любові до «свого» – до рідної землі, до власного народу, до його мови, пісні, звичаїв так, щоб кожне наступне покоління могло і хотіло продовжувати духовну працю попередніх поколінь, щоб нація безперервно росла, жила, розвивалась, підносила до вершин й удосконалювалась.

Ключові слова: виховний ідеал, культурна традиція, національна свідомість, національне виховання, музеалізація, українська ідея.

Основним орієнтиром у системі виховання будь-якого народу є вироблений ним виховний ідеал – особливе уявлення про те, якою повинна бути людина. Ці уявлення народ втілює у своїй пісні, літературі, казках і переказах, у своїй народній педагогіці. Виховний ідеал твориться віками, переходячи від покоління до покоління, що його доповнюють і удосконалюють. Основним у традиціях є духовні здобутки і, насамперед, народні ідеали, які міцно пов'язані зі світоглядом, релігією та мораллю. «Ідеальна людину» народ завжди наділяє найкращими якостями своєї «душі». Як зазначає Н. Родіонова, «логічний розвиток поняття нація невіддільний від процесу його смислового наповнення, яке відбувається у кожній країні за особливих умов... В Україні під такою “логікою” слід

розуміти складний процес взаємного проектування універсального ідеалу з конкретною суспільною дійсністю, що з достатньою мірою адекватності відображає суттєві ознаки української спільноти на кожному етапі її національного творення» [5, с. 159, 160].

Український народний організм вирізьблений тисячоліттями, з виробленими на всі аспекти життя традиціями... Ці традиції у дійсності – зашифрована історія народу. За ними можна реконструювати цілі епохи. Головними чинниками народної моралі споконвічно були любов і повага до вільної праці, ствердження ідеалів добра, краси, гуманних взаємостосунків, знання свого родоводу, риси високого громадянства. Разом з цим, нещадно засуджувались негативні якості – пияцтво, лінощі, нещирість, злодійство, скупість.

Джерела національної свідомості – це, в першу чергу, рідна хата, її дух і атмосфера, а в подальшому – рідна школа. Вони взаємно себе доповнюють і спомагають, аби прищепити молодій людині підвалини національного усвідомлення і виховання. Національне виховання – це, передусім, прищеплювання і вливання в серця і душі людей, які належать до однієї нації, любові до «свого» – до рідної землі, до власного народу, до його мови, пісні, звичаїв, культури і традицій так, щоб кожне наступне покоління могло і хотіло продовжувати духовну працю попередніх поколінь на користь і добро рідної спільноти з метою, щоб нація безперервно росла, жила, розвивалась, підносила до вершин й удосконалювалась. Де ж, як не в рідній хаті і не в рідній школі шукати такого виховання, а з ним і національного самоусвідомлення? Тільки в рідній хаті, в родинному оточенні, через рідних і близьких, де все надихане і зогріте теплом національної культурної традиції, можна досягнути національну свідомість; тільки національно свідомі батьки можуть дати своїм дітям дійсне національне виховання, дати їм щирю любов до свого.

Належне національне виховання і національну свідомість можна прищепити людині, впливаючи на її почування: краса рідної землі,

захоплення звуками рідної пісні, прив'язання до рідних звичаїв, а далі – усвідомлюючи молоду людину, формуючи її волю, характеру, поставу для мотивацій в житті і творчості. Школа, побіч виховних завдань, впливає на розвиток розуму, дає йому відповідну поживу та дбає за його правильний ріст вгору і вглиб. Волю ж формує як родина, так і школа, а насамперед – життя посеред своєї спільноти. Подальшими джерелами, з яких людина може черпати національну свідомість – це рідна, правдива, не сфальшована історія і не викривлена, не притемнена традиція, своя література, пісня, музика і мистецтво. Так, зазначає Г. Ващенко, українським виховним ідеалом «треба визнати той, що витримав іспит історії, найбільше відповідає психології народу та його призначенню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості й в творах кращих митців і письменників, що стали духовними проповідниками свого народу» [1, с. 51].

Український виховний ідеал пронизаний славою хлібові. Цей стрункий світогляд, сплетений із циклами хліборобської праці, із найважливішими моментами в житті кожної людини, із святами. Те, що вода, сонце, земля, хліб – то все святе, – знає кожний українець. Якщо ж зважити, яку позицію в Україні мало селянство (і в розумінні статистично-соціологічному в певні часи, і в розумінні «селянськості» української психіки), то вже можна мати уяву, наскільки традиціоналізм мав в українців зобов'язуючу силу. Прив'язання до традицій селянської верстви цілком обумовлене тим, що селяни взагалі є консерваторами.

Г. Ващенко вибудовуючи,є свою виховну систему на ідеалі української людини так, як цей ідеал проявлявся у століттях, переконаний, що в українців національний елемент («служба Батьківщині») має бути поєднаний із релігійним («служба Богові»), а «добробут Батьківщини має бути оснований на засадах християнства. Так розуміли життя кращі люди Київської Русі, що мужньо боролися з кочівниками. Так розуміли і запорожці, що своїми грудьми захищали “люд християнський” та клали за

нього свої голови в завзятій боротьбі з бусурменами» [2, с. 12]. Отже, Г. Ващенко відзначає тяглість ідеалу, тобто традиційність. В осередок своєї системи він ставить релігійне і патріотичне виховання, підтверджуючи численними прикладами основну констатацію, що релігійність була невід'ємною складовою частиною українського ідеалу людини протягом століть: «Думка про Бога та його величність приходить до людини перш за все при спогляданні Його творів. Зоряне небо, безмежне море, ліси та гори, тварини з їх інстинктами, людина з її розумом та почуттями, навіть кожна билинка свідчить про Всевишнього Премудрого Творця» [1, с. 57]. М. Култаєва, моделюючи віртуальний полілог між Г.С. Сковородою, А.С. Макаренком та Г.Г. Ващенко, доходить висновку, що «настанови християнської етики у різних філософсько-освітніх версіях, введені у спільну комунікативну площину, сприяють поглибленню розуміння її значення для розробки сучасних стратегій виховання у мінливих соціокультурних контекстах постсекулярної доби» [6, с. 124].

Кого ж належить вважати за національно-свідому українську людину? На думку М. Ломацького, «національно-свідома українська людина, це та людина, яка знає добре хто вона, і які обов'язки тяжать на ній, як приналежній до української нації, яка створила найкращу в світі пісню та має одну з найкращих мов, мала і мимо вікової неволі, має і сьогодні високу культуру та має перед собою велике і світле майбутнє, бо їй призначено зайняти одне з перших місць поміж народами світу, бо український нарід є одним з най здібніших і найталановитіших народів, наділений природою незвичайними здібностями. Національно-свідома українська людина горда з приналежності до своєї нації, вона дорожить добром тієї нації, вона любить понад усе в світі свою рідну землю і свій нарід, все, що своє, близьке їй і дороге. Вона свідомо своїх обов'язків супроти батьківщини і своєї нації та тішиться і радіє її radoщами, боліє її болями. Свідомий національно українець дихає і живе думками про свою батьківщину, він готов завжди і всюди тій батьківщині вірно служити і

робити завжди лише те, що їй на добро виходить, він її зміцнює, що уникає всього того, що їй шкодить, що її послаблює. Знає, що він тільки частина нація, а частина мусить завжди дбати про цілість та про добро тієї цілості. Людина на вищому шаблі національної свідомості знає, що її перший і останній подих належить нації, належить батьківщині і для того вона готова для волі, добра і щастя власного народу віддати все, що їй найдорожче, принести в жертву свою кров і життя. Фахову роботу може для нас виконати і, навіть дуже добро і совісно, чужинець, але той чужинець не буде змагатися за нашу волю, за щастя і добро нашого народу» [3, с. 41]. Тільки національно-свідома людина вміє і хоче служити своєму народові корисно і жертвовно, віддаючи рідний спільноті своє знання, труд і працю, і в цьому знаходячи для себе найвище задоволення, радість і втіху. Тому, пише М. Ломацький, «першим обов'язком нашим мусить бути національно виховувати ті маси, поширити, поширювати і поглибити поміж ними затрачену національну свідомість, бо інакше ми не станемо ніколи повновартісною і повноправною нацією. Мусимо щедрою рукою сіяти зерно національної свідомості, пам'ятаючи про те, що хто «скупно сіє, то і скупно жатиме, а хто сіє щедро, той велике жниво збирає!»» [3, с. 42].

Традиційний ідеал не втрачає своєї актуальності, незважаючи на плинність часу і зміну епох. Це пояснюється тим, що роль традиції в житті і розвитку нації означає те саме, що й роль пам'яті у розвитку окремої людини. Основна функція пам'яті полягає в збереженні набутого досвіду, тобто це функція музеалізаційна. Коли б людина не володіла пам'яттю, не зберегла б попередніх вражень, уявлень і думок, вона б не тільки не розвивалась, а взагалі не могла б існувати, бо тільки попередній досвід дає їй можливість жити в нових умовах. Поступ забезпечується тим, що молодші покоління отримують від старших певні здобутки культури. Через це молодим поколінням не потрібно започатковувати культурний рух, їм залишається продовжувати й удосконалювати те, чого вже досягли їх

предки. Новітнє українство, винаходячи і усвідомлюючи собі свою національну сутність, звертається до джерел традиції, глибше, повніше та істотніше схоплюючи її зміст та форму, те стало, що в ній творить невід'ємну, питому характеристику нації. Як пише О. Ольжич, «спираючи себе на нашій історичній традиції, що про неї свідчать наші літописи, що несе її наша майже тисячолітня література, театр, музика, образотворче мистецтво, архітектура, наша науково-освітня думка і наша національна церква, новими очима сприймає теперішнє українство теж свою культуру народну, яка творить саму основу національної духовності й культури. Вона або відбиває ще давніші доби життя нашого народу, які губляться у млі тисячоліть» [4, с. 183]. Винайшовши свій виховний ідеал, нація вже не боїться ніяких фізичних ударів. Зрісши у висоти і з них чітко узрівши по століттях шпилі власної національної традиції, Україна спокійним ликом зустрічає негоду і бурі, знаючи, що вони розвіються, а вона буде.

Література

1. Ващенко Г.Г. Виховання волі та характеру. Ч. 1 (психологія волі і характеру) / Г.Г. Ващенко. – Лондон : Вид-во Спілки Української Молоді, 1957. – 270 с.
2. Ващенко Г.Г. Виховання волі та характеру. Ч. 2 (педагогічна) / Г.Г. Ващенко. – Боффало – Мюнхен : Накладом осередку СУМ-у в Боффало, 1952. – 256 с.
3. Ломацький М. Національна свідомість / М. Ломацький. – Лондон : Вид-во Спілки Української Молоді, 1952. – 63 с.
4. Ольжич О. Цитаделя Духа / О. Ольжич. – Братислава : Словацьке педагогічне видавництво у Братиславі; Відділ української літератури у Пряшеві; Фундація Олега Ольжича у Лондоні, 1991. – 268 с.
5. Радіонова Н. В. Репрезентації філософії в освітянському просторі Слобожанщини у ХІХ ст. : монографія / Н. В. Радіонова. – Суми: Козацький вал, 2008. – 320 с.
6. Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах: Монографія / кол. авторів ; редкол. М.Д. Култаєва (голова), Н.В. Радіонова (заступник голови); Мін-во освіти і науки України, Харківський нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. – Харків : ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – 388 с.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ИДЕАЛ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ РЕЗУЛЬТАТ КОНСТРУИРОВАНИЯ «УКРАИНСКОГО ЧЕЛОВЕКА»

А.А. Сошников

В данной статье предпринята попытка разработать ориентиры в определении основ воспитательного идеала, то есть, особенного представления о том, каким должен быть человек. Эти представления народ воплощает в своей песне, литературе, сказках и пересказах, в своей народной педагогике. Воспитательный идеал создается веками, переходя от поколения к поколению, которые его дополняют и совершенствуют. «Идеального человека» народ всегда наделяет лучшими качествами своей «души». Источники национального сознания – это, в первую очередь, родной дом, его дух и атмосфера, а в дальнейшем – родная школа. Они взаимно друг друга дополняют, прививая молодому человеку основы национального осознания и воспитания. Национальное воспитание – это, прежде всего, вливание в сердца и души людей, принадлежащих к одной нации, любви к «своему» – к родной земле, к собственному народу, его языку, песни, обычаев так, чтобы каждое последующее поколение могло и хотело продолжать духовный труд предыдущих поколений, чтобы нация беспрерывно росла, развивалась, возносилась вверх и совершенствовалась. **Ключевые слова:** воспитательный идеал, культурная традиция, национальное сознание, национальное воспитание, музееализация, украинская идея.

NATIONAL EDUCATIONAL IDEAL AS A PEDAGOGICAL RESULT ENGINEERING "UKRAINIAN PEOPLE"

A. Sosnikov

This article attempts to develop guidance on the foundations of the educational ideal, ie, a special presentation on how to be a man. These people represent embodies in his song, literature, fairy tales and retellings, in their popular pedagogy. Educational ideal is created for centuries, passing from generation to generation, which add and update. "Ideal man" people always gives the best qualities of his "soul." Sources of national consciousness - is, first of all, his home, his spirit and the atmosphere, and in the future - my own school. They mutually complement each other by planting young man foundation of national awareness and education. National education - is, above all, the infusion into the hearts and souls of people belonging to one nation, love to "own" - the native land, his own people, its language, songs, customs, so that each generation could and wanted to continue spiritual work of previous generations, so that the nation constantly grown, developed, and offered up and improved.

Keywords: educational ideal, cultural traditions, national consciousness, national education, muzealizatsiya, Ukrainian idea.